

διαδρομές

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ / ΤΕΧΝΕΣ / ΙΣΤΟΡΙΑ / ΒΙΒΛΙΑ / ΜΟΥΣΙΚΗ / ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

diadromes@haniotika-nea.gr

ΕΛΙΑ ΚΟΥΜΛΗ

editorial

Κάποτε οι ασθένειες “ταξίδευαν” με τα καράβια, καθιστώντας τα λιμάνια ευάλωτα στις επιδημίες και πύλες εισόδου για κάθε λογής λοιμό. Στη σύγχρονη εποχή της παγκοσμιοποίησης άνθρωποι και αγαθά κινούνται συνεχώς, και κάθε σημείο του πλανήτη είναι δυνητικά πύλη εισόδου ή εξόδου για κάποια επιδημία. Κανείς ωστόσο, πριν από λίγους μήνες, δεν θα μπορούσε να φανταστεί ότι παρά τα άλματα της σύγχρονης ιατρικής, της επιστήμης και της τεχνολογίας, ένας ιός θα μπορούσε να φέρει τα πάνω κάτω, να απειλήσει εκατομμύρια ζωές, να φέρει τις κοινωνίες και τις οικονομίες στα όριά τους. Η επίπλαστη αίσθηση της ανθρωπι-

νης παντοδυναμίας γύρισε μπουμέ-ρανγκ και πλέον με κομμένη την ανάσα, κι ένα λυγμό για τα πολυάριθμα θύματα, η ανθρωπότητα περιμένει να δει τι θα φέρει το αύριο. Στο σημερινό μας αφιέρωμα ανατρέχουμε σε πηγές για να δούμε πώς αντιμετωπίστηκαν στην Κρήτη οι λοιμοί, τις δοξασίες που ανέπτυξε ο λαός για να τις εξηγήσει και πώς -με σύγχρονους όρους- κάποιες από αυτές θα μπορούσαν να θεωρηθούν πηγές παραπληροφόρησης ή fake news. Επίσης, κάνουμε μία αναδρομή στις πανδημίες που αντιμετώπισε η ανθρωπότητα από την αρχαιότητα και γνωρίζουμε τα βότανα που ενισχύουν το ανοσοποιητικό και προσφέρουν ανακούφιση στους ασθενείς.

περιεχόμενα

σελ. 2 ~ Πολιτισμός - Αφορμή

σελ. 3 ~ Παιδότοπος

σελ. 4 - 5 ~ Δοξασίες και fake news... σε παρελθόντα χρόνο

σελ. 6 - 7 ~ Υγεία & Βότανα

σελ. 8 ~ Ιστορία της Ιατρικής

ΦΤΩΧΟΤΕΡΟ ΤΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΔΡΑΜΑΣ

Πέθανε ο σκηνοθέτης Αντώνης Παπαδόπουλος

Εφυγε από τη ζωή, σε ηλικία 64 ετών, ο σκηνοθέτης και καλλιτεχνικός διευθυντής του Φεστιβάλ Ταινιών Μικρού Μήκους Δράμας, Αντώνης Παπαδόπουλος, μετά από πολύμηνη μάχη με τον καρκίνο, αφήνοντας ορφανό έναν θεσμό που αποτέλεσε για τον ίδιο έργο ζωής.

Γεννημένος το 1956 στην Αθήνα, ο Αντώνης Παπαδόπουλος σπούδασε σκηνοθεσία κινηματογράφου στην Ακαδημία του Κιέβου. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του, μάλιστα, σκηνοθέτησε θεατρικές παραστάσεις, στις οποίες συμμετείχε και ως ηθοποιός, ενώ έκανε, παράλληλα, έξι ταινίες μικρού μήκους.

Επιστρέφοντας στην Ελλάδα, δίδαξε στη σχολή κινηματογράφου Χατζίκου. Στενή υπήρξε και η συνεργασία του με τη δημόσια τηλεόραση, για την οποία γύρισε αρκετά ντοκιμαντέρ.

Από το 1985 συμμετείχε ενεργά στην πρωτοβουλία υποστήριξης του Φεστιβάλ Δράμας ως κύριου φεστιβάλ ταινιών μικρού μήκους στην Ελλάδα, το οποίο κατάφερε να καθιερώσει ως σημαντικό κινηματογραφικό θεσμό και μάλιστα με διεθνή αναγνώριση. Ανέλαβε την καλλιτεχνική του διεύθυνση το 1999 και

παρέμεινε στο τιμόνι του μέχρι το τέλος της ζωής του.

Από το 2003 ήταν μέλος της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Κινηματογράφου, ενώ διετέλεσε επίσης μέλος της κριτικής επιτροπής των Κρατικών Βραβείων Ποιότητας Κινηματογράφου του υπουργείου Πολιτισμού από το 1999 έως το 2009 και από το 2005 έως το 2006 συνεργάστηκε με το ΥΠΠΟΑ ως Ειδικός Σύμβουλος Κινηματογραφίας.

Στις 14 Ιανουαρίου, η Εταιρεία Ελλήνων σκηνοθετών βράβεψε τον Αντώνη Παπαδόπουλο για τη σημαντική προσφορά του στον κινηματογράφο και στον χώρο του πολιτισμού.

Η κηδεία του θα γίνει τη Δευτέρα 30 Μαρτίου στις 12:30 μ.μ. στο κοιμητήριο Παπάγου.

Και για τα παιδιά...

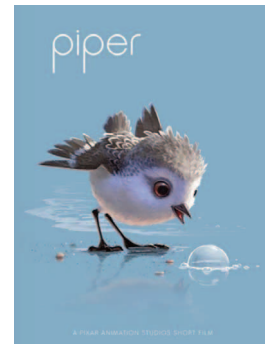
Βραβευμένες (μικρές) ταινίες κινουμένων σχεδίων

Όσο και αν οι γονείς προσπαθούν να απασχολούν δημιουργικά τα παιδιά τους, καθώς οι μέρες περνάνε τόσο η υπομονή όσο και οι ιδέες εξαντλούνται. Και ο χρόνος που τα παιδιά μπορούν να περάσουν μπροστά στην οθόνη είναι απαραίτητος χρόνος ψυχίας για τους γονείς. Στο διαδίκτυο υπάρχουν πολλές επιλογές ώστε ο χρόνος μπροστά στην οθόνη να είναι ποιοτικός. Στο elculture.gr εντοπίσαμε δύο προτάσεις, που αφορούν βραβευμένες ή υποψήφιες για βραβείο Όσκαρ ταινίες κινουμένων σχεδίων, μικρού μήκους. Πολλές από αυτές έχουν παιχτεί και στον κινηματογράφο, πριν από γνωστές ταινίες, οπότε πιθανόν να τις θυμηθείτε.

Ανάμεσα σε αυτές “τα φανταστικά ιπτάμενα βιβλία του κου Μόρρις Λέσμορ” που βραβεύτηκε με το βραβείο Καλύτερης Κινούμενης Μικρής Ταινίας στα 84α Βραβεία Όσκαρ το 2011, το Hair, η ταινία κινουμένων σχεδίων μικρής διάρκειας που κέρδισε το Oscar το 2019, το “feast”, που πήρε το Όσκαρ το 2015 και πολλές άλλες! Και βέβαια, είναι ταινίες που δεν απευθύνονται μόνο σε παιδιά, αλλά συγκινούν και ταξιδεύουν εξίσου και τους μεγάλους. Άλλωστε, λίγες ώρες ξεγνοιασιάς έχουν τώρα μεγαλύτερη αξία από ποτέ!

<https://www.elculture.gr/blog/article/animated-short-films-gia-mikrous-filous/>

<https://www.elculture.gr/blog/article/animated-short-films-vol2/>

Η Μάρω Θεοδωράκη διαβάζει “Γιαγιά σ’ αγαπώ”

Το παραμύθι της “Γιαγιά σ’ αγαπώ” διαβάζει στους μικρούς της φίλου η συγγραφέας και μουσικός Μάρω Θεοδωράκη, μέσα από το κανάλι των εκδόσεων “Μίνωας” στο youtube (https://www.youtube.com/watch?v=ks_8zt68XOA).

Πρόκειται για μια ιστορία που ξετυλίγεται μέσα από στοργή και μπόλικη σοφία. Εκείνη τη σοφία που μας διδάσκει πως, ό,τι κι αν συμβεί, πρέπει να είμαστε κοντά στους ηλικιωμένους όταν μας χρειάζονται, με σεβασμό και υπομονή. Μια γλυκιά και όμορφη ιστορία που μας μαθαίνει για τη δύναμη της αγάπης αλλά και την αξία της οικογένειας. Το παραμύθι της Μάρως Θεοδωράκη “Γιαγιά, σ’ αγαπώ!”, κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Μίνωας, σε εικονογράφηση της Νίκης Λεωνίδου. Όσοι επιθυμούν να το αποκτήσουν μπορούν να το παραγγείλουν από το eshop των εκδόσεων “Μίνωας”.

Αφορμή

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣyanniskalo@gmail.com • no14me.blogspot.gr/

Η γενναιοδωρία της γοργόνας

» Denis Johnson (μτφρ. Κώστας Σπαθαράκης - εκδόσεις αντίποδες)

Είδα ένα όνειρο τις προάλλες, εκδοχή ενός γνώριμου μοτίβου, στο οποίο συνομιλώ με κάποια φωνή χωρίς φύλο για κάποιο βιβλίο. Τις περισσότερες φορές μοιάζει με άσκηση διαχείρισης θυμού όλο αυτό, η φωνή κλελεύει βιβλία και συγγραφέις που αγαπώ, εγώ επικειρηματολογώ λίγο πριν εκραγή για να ξυπνήσω τελικά μέσα στη νύχτα. Τις προάλλες το σενάριο ήταν διαφορετικό. Η φωνή μου ζήτησε να της προτείνω ένα καλό μυθιστόρημα. Κι εγώ, χωρίς να το σκεφτώ, της πρότεινα το βιβλίο του Τζόνσον, αυτό με την γοργόνα στον τίτλο από τους αντίποδες, συμπλήρωσα. Το επόμενο βράδυ, ξαπλώνοντας πάλι, η σκέψη της φωνής να επιστρέφει κατηγορώντας με πως την κοροϊδεύα, καθώς αντί για μυθιστόρημα της πρότεινα διηγήματα, με έκανε να γελάσω, αλλά η σκέψη της φωνής δεν ήταν αρκετή για να την ονειρευτώ. Είχαν περάσει κιόλας κάμποσες μέρες που είχα διαβάσει τα διηγήματα της συλλογής, όταν είδα το όνειρο αυτό. Κρατούσα ακόμα σημειώσεις και σημείωνα σκόρπιες σκέψεις, μακριά ακόμα από ένα κείμενο που θα με ικανοποιούσε. Μου φάνηκε ενδιαφέρον το όνειρο αυτό. Περιείχε μια αλήθεια που ένιωθα να μην είχα εκφράσει με λόγια, την αίσθηση, δηλαδή, πως το κάθε διήγημα αντηχούσε μέσα μου σαν πολυσέλιδο μυθιστόρημα. Από εκεί, ένιωσα, έπρεπε να πιάσω το νήμα. Δοκιμάζοντας να εξηγήσω την αίσθηση αυτή ίσως να εντόπιζα τις αρετές των διηγημάτων του Τζόνσον.

Σήμερα το πρωί με κυρίευσε μια τέτοια θλίψη για την ταχύτητα της ζωής - την απόσταση που έχω διανύσει από τη νιότη μου, την ανθεκτικότητα των παλιών λαθών, τα καινούργια λάθη, την ευχέ-

ρεια της ήττας να ανανεώνεται διαρκώς βρίσκοντας νέες μορφές- που παραλίγο να τρακάρω. Καθώς έβγαينا από το αυτοκίνητο για να πάω στο μέρος όπου κάνω αυτή τη δουλειά στην οποία δεν νιώθω ότι είμαι και τόσο καλός, άρπαξα τον χαρτοφύλακά μου τόσο άγαρμπα που άδειασα τα μισά πράγματα πάνω στα πόδια μου και τα μισά έξω στο πάρκινγκ, και την ώρα που πάλευα να τα συμμαζέψω άφησα τα κλειδιά στο κάθισμα και κλειδώσα την πόρτα από την ασφάλεια -όπως κάνουν οι γέροι- και τα κλειδιά έμειναν μέσα στο τζιπ.

Διάβασα ξανά το πρώτο διήγημα, προσπάθησα να εντοπίσω τα σημεία εκείνα στα οποία η απλή οπτική επαφή με την κάθε γραμμή έμοιαζε να λειτουργεί όπως το νερό σε συμπυκνωμένο χυμό. Δεν τα κατάφερα να ξεφύγω από παρατηρήσεις που μου φάνηκαν κλισέ: επενδύει στους χαρακτήρες του / δεν περισσεύει λέξη / αποτελούν προσχέδια μυθιστορημάτων. Καμία από αυτές τις παρατηρήσεις δεν με ικανοποιούσε και κυρίως καμία από αυτές δεν εξηγούσε πώς κατάφερνε ο Τζόνσον να δημιουργεί αυτή την αίσθηση. Βρήκα δύο ενδιαφέροντα στοιχεία στο σύντομο βιογραφικό του συγγραφέα στο αφτί της έκδοσης, αντιγράφω απευθείας από τις σημειώσεις μου: υπήρξε μαθητής του Κάρβερ / δεν έγραψε αποκλειστικά μικρή φόρμα. Και όχι μόνο δεν έγραψε αποκλειστικά σε μικρή φόρμα αλλά τη σπουδαιότερη διάκριση την έλαβε για το μυθιστόρημά του Δέντρο από καπνό. Ο Τζόνσον δεν υπήρξε στρατευμένος στη μικρή φόρμα, όπως ο δάσκαλός του, και αν στον Κάρβερ υπάρχουν στιγμές που περιμένεις να ανοίξει η πόρτα και να εμφανιστεί ένας χαρακτήρας από

προηγούμενο διήγημα, στον Τζόνσον η αυτονομία των διηγημάτων είναι εμφανής, επομένως η μυθιστορηματική αίσθηση δεν έγκειται σε αυτό το στοιχείο, δεν είναι το σύνολο των διηγημάτων που αφήνει την αίσθηση της ανάγνωσης ενός μυθιστορήματος, αλλά το κάθε διήγημα ξεχωριστά.

Σπκώθηκα και βγήκα στον διάδρομο. Δεν θα πω ψέματα πως σκεφτόμουν οτιδήποτε, μόνο αισθανόμουν, μια μεταλλική γεύση στο στόμα, μια ακατανίκητη αδυναμία, κυρίως στα πόδια, ένα βουητό

στους κροτάφους και πίσω απ' τα μάτια. Έπιασα το παλιομοδίτικο πόμολο, για μερικές στιγμές όμως δεν μπορούσα να κουνήσω τα δάχτυλά μου.

Η ανάγκη του αφηγητή να πει την ιστορία αποτυπώνεται ξεκάθαρα στην αφήγηση της ιστορίας αυτή καθ' εαυτήν. Τον Τζόνσον οι ιστορίες τον απασχολούν έντονα, η ανάγκη του να της γράψει είναι εμφανής. Εκεί παίζεται το παιχνίδι της τέχνης, στον αδιέξοδο αυτό μονόδρομο. Ο Τζόνσον γνωρίζει πού κατευθύνθηκαν οι ήρωές του μετά το δείπνο, πώς νιώθουν όταν παίρνουν το λεωφορείο για τη δουλειά τους, πόσες φορές μέσα στην ημέρα σκέφτονται την αυτοκτονία, αν πλένουν τα δόντια τους σχολαστικά κάθε βράδυ, πόσο αδιάφορα τους μοιάζουν όλα, πότε πίνουν το πρώτο ποτό της ημέρας. Ο Τζόνσον γνωρίζει όλες τις απαντήσεις και ο αναγνώστης το αισθάνεται αυτό. Και κάπως έτσι η κάθε ιστορία μετατρέπεται σε στερεοσκοπική εικόνα, αποκαλύπτοντας πλευρές και γωνίες αρχικά αθέατες. Άλλωστε, το γεγονός πως μόλις το ένα ένατο ενός παγόβουνου είναι ορατό, δεν σημαίνει πως και το δέος που προκαλεί είναι τόσο. Η επιρροή του Κάρβερ στα διηγήματα του Τζόνσον είναι ορατή. Ας είμαστε όμως ειλικρινείς: η επιρροή

του Κάρβερ είναι ορατή στην πλειοψηφία των Αμερικανών διηγηματογράφων· και πώς να μην ήταν άλλωστε; Όμως ο Τζόνσον δεν αναπαράγει απλώς το καρβερίκο στυλ -όχι πως θα ήταν απλό και εύκολο κάτι τέτοιο- αλλά, πατώντας πάνω στον βρόμικο ρεαλισμό και την αποφορά του αμερικανικού ονείρου, επιχειρεί πιο περίπλοκες συνθέσεις, οικοδομώντας τους δικούς του καθεδρικούς ναούς και τα καταφέρνει.

Η πρωτοπρόσωπη αφήγηση αποτελεί κοινό τρόπο αφήγησης και στα πέντε διηγήματα της συλλογής, δημιουργώντας την αίσθηση πως

είναι το ίδιο εγώ πίσω από την κάθε ιστορία, ένα εγώ που προσπαθεί να δημιουργήσει την κατάλληλη κρυφή φωνά και στην “ασφάλειά” της να διηγηθεί τη δική του ιστορία. Ο αφηγητής συγγραφέας, που βιώνει τη ματαιότητα της γραφής, τις δυσκολίες και τις προκλήσεις της επίσης, αποτελεί ένα διαχρονικά επαναλαμβανόμενο μοτίβο στη μυθολογία που αγαπώ· αυτός ο ιδιότυπος εγκιβωτισμός του συγγραφέα και του έργου του, αυτή η αίσθηση κρυφοκοιτάγματος στο γραφείο του συγγραφέα εν ώρα εργασίας. Οι χαρακτήρες του Τζόνσον δεν διαθέτουν τίποτα το ηρωικό ή το

αντιηρωικό, εκτός από την καθημερινή μάχη της ίδιας της ύπαρξης, δεν θέλγουν με τη συμπεριφορά τους αλλά ταυτόχρονα δεν εγείρουν και την κατακραυγή, αυτό είναι που κάνει τους χαρακτήρες αυτούς τόσο αληθοφανείς, τόσο ρεαλιστικούς, παρά τη γεωγραφική -και όχι μόνο- απόσταση που τους χωρίζει από τον Έλληνα αναγνώστη.

Αν η φωνή με ρωτήσει αν μου αρέσουν τα διηγήματα, θα της απαντήσω πως σπάνια κάτι τέτοιο συμβαίνει, όταν όμως συμβεί είναι πολύ ωραία, όπως συνέβη όταν διάβασα τη Γενναιοδωρία της γοργόνας, δηλαδή.

παιδότοπος

ΒΑΓΓΕΛΗΣ
Θ. ΚΑΚΑΤΣΑΚΗΣ
kakatsakis@sch.gr

ΕΝΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

“Το Λεμονόσπιτο” της Δέσποινας Τζιάκη

Καλοί μου φίλοι, καλό Σαββατοκύριακο!
Για το “Λεμονόσπιτο” της και φίλης μου ξεχωριστής Χανιώτισσας, νηπιαγωγού Δέσποινας Τζιάκη ο λόγος στον σημερινό παιδότοπο. Για ένα σύγχρονο περιβαλλοντικό ελληνικό παραμύθι που “διαδραματίζεται” σ’ ένα μικρό νησί του Αιγαίου, την Φολέγανδρο, πρόκειται. Για ένα παραμύθι που εικονογράφησε η Σμαράγδα Τζιτζικαλάκη και κυκλοφορεί από της εκδόσεις “Ροδάμανθος”. Αξέχαστη η πρώτη παρουσίασή του πριν ενάμισι περίπου χρόνο, στις 3 Δεκεμβρίου 2018 συγκεκριμένα, στο Νεώριο Μορο. Τότε σκέφτηκα τη φιλοξενία του στον Παιδότοπο. Οστόσο το παραμύθι παρουσιάστηκε και ξαναπαρουσιάστηκε,

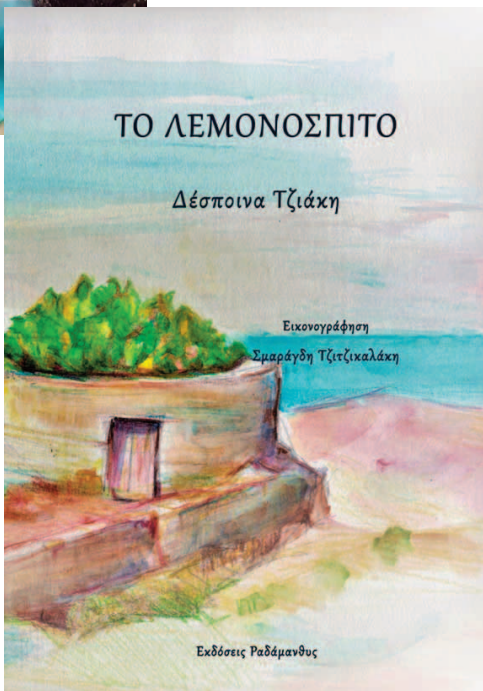
μέχρι και στη Φολέγανδρο, έφτασε... Ευκαιρία να το γνωρίσουμε σ’ όλους τους μικρούς και μεγάλους αναγνώστες μου, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Βιβλίου που είναι σε λίγες μέρες, είπα... στον εαυτό μου και τηλεφώνησα στη Δέσποινα για τα περαιτέρω... Καλοτάξιδο το “Λεμονόσπιτό” σου, καλή μου συναδέλφισσα!

**Σας χαιρετώ με αγάπη όλους!
Βαγγέλης Θ. Κακατσάκης, δάσκαλος**

Σημείωση: Εκ των ων ουκ άνευ ότι ο “Παιδότοπος” θα συνεχίσει, Θεού θέλοντος να είναι ανοικτός. Την περίοδο του κορωνοϊού κι αν χρειάζεται!

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Η Δέσποινα Τζιάκη γεννήθηκε και μεγάλωσε σε ένα ορεινό χωριό της Κρήτης στο Κακοδίκι Σελίνου Χανίων. Σπούδασε, Παιδαγωγικά στο τμήμα Νηπιαγωγών του Α.Π.Θ, συνέχισε μεταπτυχιακές σπουδές στο Ε.Α.Π. και μετεκπαιδεύτηκε στο Διδακταλείο Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Κρήτης. Τα 20 τελευταία χρόνια υπηρετεί ως νηπιαγωγός σε δημόσια νηπιαγωγεία των Χανίων. Ασχολείται με το παιδικό βιβλίο και την παιδική λογοτεχνία και έχει λάβει μέρος σε διαγωνισμούς έχοντας αποσπάσει βραβεία και διακρίσεις. Έργα της έχουν εκδοθεί σε συλλογικούς τόμους παραμυθιών και σε εκπαιδευτικά βιβλία. Το 2018 κυκλοφόρησε το βιβλίο της “Το Λεμονόσπιτο” από τις εκδόσεις “Ροδάμανθος”. Έχει σχεδιάσει και υλοποιήσει με επιτυχία πολλά εκπαιδευτικά προγράμματα και δράσεις περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και φιλαναγνωσίας. Επίσης αφηγείται λαϊκά παραμύθια και είναι μέλος της ομάδας “Οι παραμυθάδες της πόλης των Χανίων”.

Η ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟ ΛΕΜΟΝΟΣΠΙΤΟ

Διακοπές Χριστουγέννων! Τα σχολεία είναι κλειστά και πάμε μαζί με τους δυο καλούς φίλους, τον Βασίλη και τον Νικόλα, σε ένα από τα πολλά νησιά του Αιγαίου, στη Φολέγανδρο. «Ελα Νικόλα... λίγο ακόμα και φτάσαμε. Το λεμονόσπιτο μας περιμένει», είπε ο Βασίλης στον φίλο του. «Κουράστηκα, πονάνε τα πόδια μου... μα αυτή η περιέργειά μου να δω το λεμονόσπιτο μου δίνει κουράγιο να συνεχίσω, όμως για λίγο ακόμα... δεν έχω συνηθίσει τόσο περπάτημα», απάντησε αγκομαχώντας ο Νικόλας.

Ο Βασίλης φιλοξενούσε το φίλο του για τις διακοπές των Χριστουγέννων στο νησί του και του είχε υποσχεθεί να τον ξεναγήσει στο λεμονόσπιτό του. «Εδώ είμαστε φίλε μου. Να το σπιτάκι της λεμονιάς μου!». «Ωωω! πρώτη φορά στη ζωή μου βλέπω τέτοιο σπίτι... Μόνο τα δέντροσπιτα ξέρω, αλλά αυτά εδώ είναι τελείως διαφορετικά... εκείνα είναι ξύλινα και πάνω στα δέντρα... αυτό εδώ όμως είναι πέτρινο!», είπε με θαυμασμό ο Νικόλας.

«Αυτό φτιάχτηκε για το δέντρο... όχι για παιχνίδι. Κατασκευάστηκε για να προφυλάσσει τη λεμονιά. Το συνηθίζουν αυτό στο νησί μας. Χτίζουν τις πέτρες γύρω-γύρω από το δέντρο για προστασία! Ετούτο το λεμονόσπιτο το έφτιαξε ο παππούς μου με τα ίδια του τα χέρια. Με αγαπούσε πολύ ο παππούς... είχα βλέπεις και το όνομά του, Βασίλης! Όταν λοιπόν γεννήθηκα, φύτεψε εδώ μια λεμονιά... για μένα, για το χατίρι μου».

«Θα μεγαλώνεις εσύ, θα μεγαλώνει κι αυτή, και θα σας καμαρώνω!» έτσι είχε πει. «Και έτσι έγινε, μεγάλωνα εγώ, μεγάλωνε κι αυτή».

«Ααα, ωραία ιδέα είχε ο παππούς σου! Μόνος του το έφτιαξε; Κουβάλησε όλες αυτές τις πέτρες μόνος του;» ρώτησε με περιέργεια ο Νικόλας.

(Η αρχή του παραμυθιού)

ΤΟ “ΛΕΜΟΝΟΣΠΙΤΟ” ΜΟΥ

Την ιστορία του ΛΕΜΟΝΟΣΠΙΤΟΥ την εμπνεύστηκα από ένα ντοκιμαντέρ στην τηλεόραση που παρουσίαζε τα λεμονόσπιτα της Φολέγανδρου.

Μου δημιουργήθηκε η επιθυμία να γράψω μια ιστορία που να αναφέρεται σε λεμονόσπιτο και γενικότερα να έχει «χρώμα» ελληνικό.

Τα ονόματα των πρωταγωνιστών, η καθημερινότητά τους, οι σχέσεις τους και οι αναφορές στο έργο να είναι συνυφασμένα με την Ελλάδα, τα ήθη και τα έθιμά μας. Θεωρώ ότι αυτό θα βοηθήσει τους αναγνώστες -μικρούς και μεγάλους- να αναζητήσουν περισσότερες πληροφορίες για το νησί της Φολέγανδρου. Προσπάθησα να αναδείξω αξίες όπως η φιλία, ο σεβασμός στο περιβάλλον, η φιλοξενία, η δημοσιότητα, οι οικογενειακές και οι διαπροσωπικές σχέσεις, η οικογένεια, η συνεργασία κ.ά. Η ιστορία είναι κατάλληλη για παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας..

Δέσποινα Τζιάκη

Η ΣΧΕΣΗ ΠΑΠΠΟΥ ΕΓΓΟΝΟΥ

Κεντρικό και καθοριστικό ρόλο στη ροή του παραμυθιού παίζει η σχέση του παππού με τον εγγονό

Ο παππούς φύτεψε την λεμονιά με τη γέννηση του εγγονιού του Βασίλη και όσο μεγάλωνε η λεμονιά και φούντωνε τόσο μεγάλωνε και ο Βασίλης...! Με αγαπούσε πολύ ο παππούς είχα βλέπεις και το όνομά του Βασίλης. Όταν λοιπόν γεννήθηκα φύτεψε εδώ μια λεμονιά για μένα για το χατίρι μου. Θα μεγαλώνεις εσύ θα μεγαλώνει κι αυτή και θα σας καμαρώνω έτσι είχε πει... Και έτσι έγινε μεγάλη εγώ μεγάλωνε κι αυτή. Θα μπορούσε το δέντρο ως πηγή οξυγόνου να συμβολίζει τη ζωή του εγγονιού. Όπως το δέντρο τρέφεται από τις ρίζες του έτσι και η ζωή του εγγονού τροφοδοτείται από τις αξίες που κληρονόμησε από τις προηγούμενες γενιές. Ο θάνατος στο παραμύθι του λεμονόσπιτου δίνεται με ένα φυσικό και ωραίο τρόπο. Η σχέση του εγγονού με τον παππού δεν χάνεται μετά το θάνατο του αλλά συνεχίζει να υπάρχει μέσα από ό,τι άφησε πίσω του αλλά κυρίως μέσα από τις αναμνήσεις που παραμένουν ζωντανές στην ψυχή του μικρού.

(Απόσπασμα από την ομιλία της συντονίστριας Εκπαιδευτικού Έργου Μαρίας Μπαδιερίτακη στο Νεώριο ΜΟΡΟ)

ΣΤΗΝ ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟ

Οι μαθητές του Δημοτικού Σχολείου Φολέγανδρου με τις δασκάλες τους σήμερα επισκέφθηκαν τη Δημοτική βιβλιοθήκη Φολεγάνδρου. Συζητήσαμε για το λεμονόσπιτο, χαρακτηριστικό της κάθε Φολεγανδίτικης οικογένειας τα παλιά χρόνια σε αρκετά και σήμερα και χαρίσαμε στα παιδιά το ομώνυμο παραμύθι της Δέσποινας Τζιάκη η οποία εμπνεύστηκε το περιεχόμενό του από τη Φολέγανδρο.

(σημείωμα από το Δήμο Φολεγάνδρου, 18 Νοεμβρίου 2019)

ΕΛΙΑ ΚΟΥΜΛΗ

Ανατρέχοντας σε ιστορικές πηγές για τις επιδημίες στην Κρήτη κατά τους περασμένους αιώνες, συναντήσαμε αρκετές πληροφορίες ή δοξασίες που έχουν απορριφθεί από τη σύγχρονη επιστήμη και μονάχα ως ψευδείς ειδήσεις που συμβάλλουν στην παραπληροφόρηση θα μπορούσαν να θεωρηθούν με βάση τα σύγχρονα δεδομένα! Ωστόσο μας δείχνουν, ότι σε κάθε εποχή και με τα μέσα που διέθεταν, οι άνθρωποι προσπαθούσαν να εξηγήσουν

Δοξασίες και fake news... σε παρελθόντα χρόνο

Κατά τους περασμένους αιώνες τα λιμάνια ήταν πιο ευάλωτα στις λοιμώδεις ασθένειες, τις οποίες μετέφεραν και διέδιδαν οι ναυτικοί, οι ταξιδιώτες, τα εμπορεύματα και τα ποντίκια των πλοίων.

Τέσσερις εκκλησιές του Αγίου Χαράλαμπου υπάρχουν στα Σφακιά και όλες τους ατενίζουν το πέλαγος, για να ξορκίσουν την αρρώστια πριν φτάσει στο λιμάνι.

Ο Μαύρος Θάνατος και η Κρήτη

Είναι γνωστό ότι ο Μαύρος Θάνατος, η πανώλη, έδειχνε ιδιαίτερη προτίμηση στα λιμάνια. Και το λιμάνι των Χανίων χτυπήθηκε πολλές φορές στην ιστορία του από τη φρικτή αυτή αρρώστια. Οι θαλασσοκράτορες Ενετοί, κατά τον 17ο αιώνα δημιούργησαν λοιμοκαθακτήριο (lazaret) σε μια μικρή νησίδα κοντά στο λιμάνι, τα γνωστά Λαζαρέττα, απέναντι από την παραλία της Νέας Χώρας. Την ίδια περίπου εποχή, χτίστηκε από του Ενετούς και ο Ναός του Αγίου Ρόκκου (1630), ο οποίος έγινε προστάτης της πόλης των Χανίων μετά από κάποια σημαντική επιδημία που έπληξε την πόλη. Για να αντιληφθεί κανείς το μέγεθος της απειλής που αποτελούσε η συγκεκριμένη επιδημία, πρέπει να τονιστεί ότι από τον 14ο μέχρι τον 18ο αιώνα το 1/3 του πληθυσμού της Ευρώπης πέθανε από πανώλη, δηλαδή 25 εκατομμύρια νεκροί.

Σύμφωνα με τις λαϊκές δοξασίες, η πανώλη ήταν μια γριά και άσχημη γυναίκα που τριγυρούσε σε πόλεις και χωριά και μετέδιδε την ασθένεια. Ο λαογράφος Νικόλαος Πολίτης την περιγράφει: «Είναι τυφλή γυνή, διατρέχουσα τας πόλεις από οικίας εις οικίαν και θανατούσα όσους αγγίζει· αλλ' επειδή ως τυφλή βαδίζει ψηλαφώσα τους τοίχους των οικιών, αδυνατεί να εγγίση τους ευρισκόμενους εν μέσω των δωματίων».

Για τους Ορθόδοξους, ο Άγιος προστάτης από την πανώλη ήταν ο Άγιος Χαράλαμπος, γι' αυτό και οι εκκλησιές του βρίσκονται συνήθως στις εισόδους των πόλεων και των χωριών, για να φυλάνε τους κατοίκους και να διώχνουν το κακό. Σύμφωνα με τις λαϊκές δοξασίες, σχημάτιζαν γύρω από τα χωριά προστατευτικούς κλοιούς, τους γνωστούς μαγικούς κύκλους, πιστεύοντας ότι με αυτόν τον τρόπο καθιστούσαν τον οικισμό απρόσβλητο από το νόσημα. Αν υπήρχε στο χωριό εκκλησία του Αγίου Χαράλαμπου άρχιζαν από 'κει την περιζώση. Εδεναν στην πόρτα μια κλωστή, την οποία είχαν φτιάξει λαμβάνοντας όλα τα απαραίτητα μέτρα προστασίας. Ξετύλιγαν το κουβάρι και κύκλωναν όλα τα σπίτια. Στο τέλος έδεναν πάλι στην πόρτα του Αγίου Χαράλαμπου την κλωστή και άφηναν το χωριό περιζωμένο για όσο διάστημα χρειαζόταν, συνήθως σαράντα μέρες.

Όταν δεν μπορούσαν να χτίσουν εκκλησία έχτιζαν εικονοστάσι, προσκυνητάρι, έβαζαν την εικόνα του Αγίου μέσα και δεν άφηναν ποτέ το καντήλι να σβήσει. Στην Κρήτη ο Άγιος άρχισε να θεωρείται ως θεραπευτής τής πανούκλας κυρίως μετά την επιδημία του 1770.

Ο Άγιος Χαράλαμπος καταπατά την πανούκλα, που έχει τη μορφή μαυροντυμένης, κακάσχημης γριάς. Εικόνα από τον ενοριακό ναό της Βαγιωνιάς (Χειρ. Κ. Παρθενάκη, 1888).

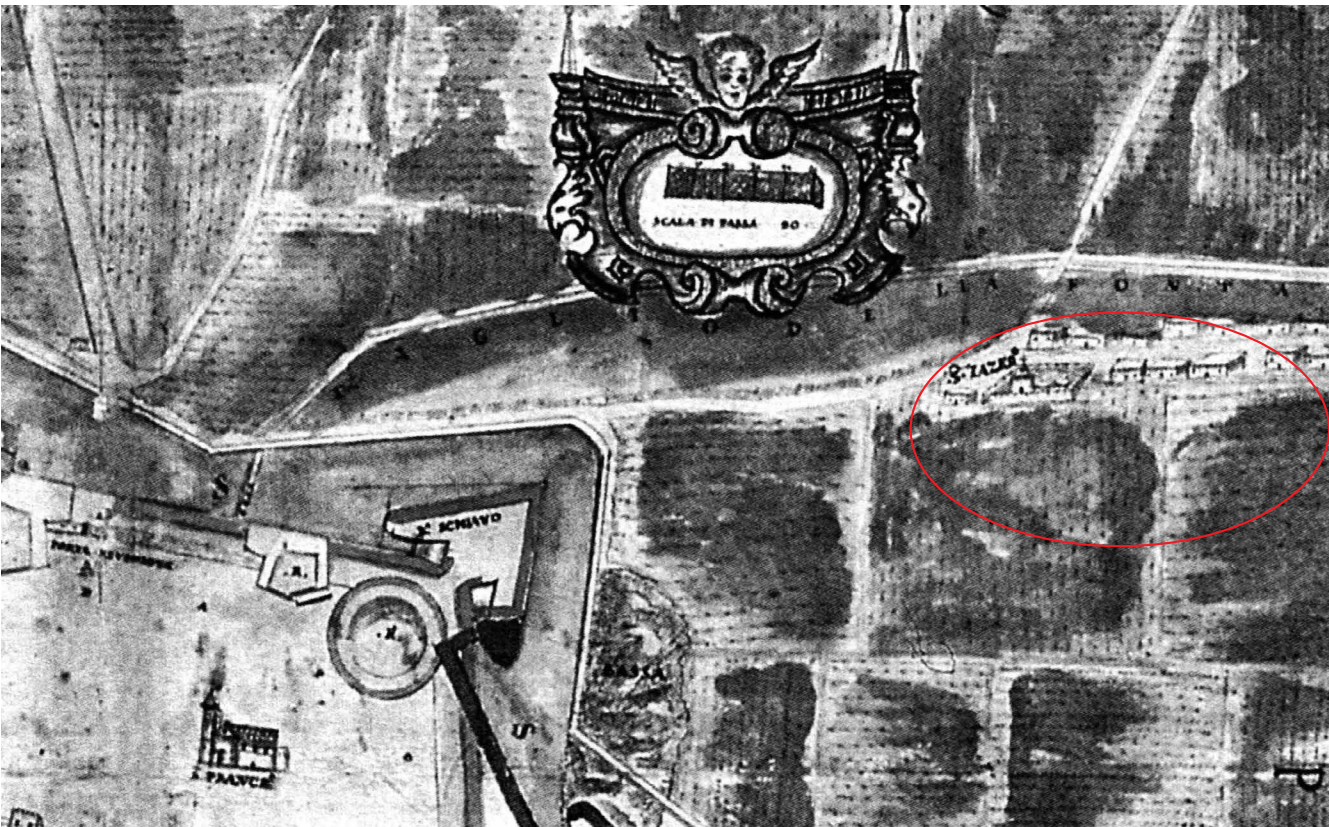
Ο Άγιος Χαράλαμπος των Σφακιανών

Όπως αναφέρει ο Νίκος Ψιλάκης «τα Σφακιά τις εκκλησιές του τις έχτιζαν δίπλα στην ακρογιαλιά, εκεί σχεδόν που σκάει το κύμα, στην άκρη των θαλάσσιων δρόμων, αφού από 'κει περίμεναν να φθάσει στα θαλασσινά Σφακιά η φοβερή αρρώστια, όπως από τη θάλασσα έφθανε και κάθε καινούριο πράγμα και κάθε καλό ή κακό μαντάτο. Τέσσερις σφακιανοί ναοί είναι αφιερωμένοι στον Άγιο. Ο ένας βρίσκεται στο Λουτρό, ο άλλος κοντά στο Φραγκοκάστελο, ο τρίτος είναι κρυμμένος σε ένα ταπεινό σπήλαιο κοντά στη Χώρα και ο τέταρτος βρίσκεται δυτικά του Λουτρού. Όλοι ατενίζουν το Λιβυκό, λες και γίνονται βιγλάτορες που μετρούν τα καράβια, κοιτάζουν με φανερή υποψία τους περαστικούς γιατί ξέρουν πως μέσα σε κάποιο από αυτά μπορεί να βρίσκεται εκείνο το τρομερό "γύναιον" το ειδικό». (1)

Οι επιδημίες πανώλης κατά τον Μεσαίωνα συνέβαλαν στην ανάπτυξη της ιατρικής επιστήμης, αφού δειλά δειλά η ανατομική εξέταση του ανθρωπίνου σώματος, πολύ περισσότερο απ' ό,τι πριν την πανδημία και έγινε έτσι το πρώτο βήμα στην ανάπτυξη της σύγχρονης ιατρικής και της εμπειρικής επιστήμης.

Το φοβερό πρόσωπο της ασθένειας

Οι ασθένειες με ευρεία διάδοση, όπως η ευλογιά, η χολέρα και η πανώλη, προσωποποιούνταν ως γυναίκες που έσπερναν τον θάνατο και την ερήμωση και η αναφορά τους και μόνο προκαλούσε φόβο και συλλογικά πανικό. Σύμφωνα με τις ευρύτατα διαδομένες παραδόσεις, «η μία απ' αυτές κρατεί ένα μεγάλο κατάστιχο. Η άλλη ένα ψαλίδι κοφτερό και η τρίτη ένα σάρωμα. Μπαίνουν μαζί στα σπίτια που έχουν να πάρουν ανθρώπους. Η πρώτη γράφει στο χαρτί της κείνους που θα πάρουν, η δεύτερη τους λαβώνει με το ψαλίδι, και η τρίτη τους σαρώνει». (5)

Τμήμα χάρτη του β' μισού του 16ου αιώνα από το Archivio di Strato, Atlante Mormori, ο 66ds της Βενετίας. Δεξιά η Μονή του Αγίου Λαζάρου δυτικά των οχυρώσεων και επί της σημερινής οδού Κισάμου, κοντά στο Πανελλήνιο. Πρόκειται για λατινική μονή που χρησιμοποιούνταν κυρίως ως λεπροκομείο και αποτέλεσε τον πυρήνα της συνοικίας Βαρούσι, πολύ κοντά στα μεταγενέστερα “Κομμεναρια”. (Συλλογή Μανώλη Μανούσκα)

Λέπρα... και ελαιόλαδο

Η Κρήτη είχε πολύ αυξημένα κρούσματα λέπρας κατά τον 19ο και το πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Όπως επισημαίνει ο Μανώλης Μανούσκακας στις “Τέσσερις μαρτυρίες για τα Κομμεναριά” (2): «Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα η περιοχή νότια της Νέας Χώρας συνοδευόταν από μια τρομερή φήμη: Ήταν το χωριό των λεπρών. Την εποχή αυτή, από τον φόβο μετάδοσης της φοβερής ασθένειας, είχαν δημιουργηθεί έξω από τις πόλεις ειδικές περιοχές όπου ζούσαν, συνήθως από την επαιτεία, τα δυστυχισμένα πλάσματα που είχαν την “τύχη” να προσβληθούν. Έτσι δημιουργήθηκε το Λωβοχωρί, δίπλα στο

Βαρούσι, στις παρυφές της Νέας Χώρας».

Ο οικισμός εντοπίζεται σε μαρτυρίες από τη δεύτερη δεκαετία του 19ου αιώνα και μετά και βρισκόταν στις αρχές της σημερινής οδού Κισάμου.

Στη σχετική μαρτυρία της Μαίρης Γουόκερ, που περιηγήθηκε την Κρήτη στις αρχές της δεκαετίας του 1870, εντοπίζουμε κάποια σχόλια που συσχετίζουν τη λέπρα με την κατανάλωση ελαιολάδου: «Οι λεπροί που είναι συγκεντρωμένοι στις πύλες των Χανίων έχουν μεταφερθεί από όλες τις γύρω περιοχές. Μόλις γίνουν εμφανή τα πρώτα συμπτώματα της τρομερής αρρώστιας, το άτομο που χτυπήθηκε από τη δυστυχία είναι καταδικασμένο να αφήσει, αμέσως και για πάντα, σπίτι και οικογένεια και να αρχίσει να μένει ανάμεσα σε εκείνα τα ζωντανά φαντάσματα. (...)»

Οι άνθρωποι αυτής της χώρας αποδίδουν την ύπαρξη της λέπρας κυρίως στην ανθυγιεινή διατροφή της μεγάλης μάζας του πληθυσμού και, ιδιαιτέρως του ελληνικού. Οι Έλληνες χρησιμοποιούν για τροφή μόνο παστά, κρέας ή ψάρια και αρκετές ποσότητες ελαιόλαδου. Τρώνε αυτό το λάδι με τα πάντα. Ακόμα και ένα κομμάτι ψωμί δεν το τρώνε ποτέ χωρίς αυτό. Το λάδι είναι ένα από τα βασικά προϊόντα της Κρήτης, που μπορεί κανείς να το προμηθευτεί με αφάνταση ευκολία».

Αντίστοιχες και οι απόψεις του βαρόνου Μάλτσαν, που ταξίδεψε στην Κρήτη το 1883, τις οποίες δημοσίευσε η εφημερίδα “Λευκά Ορη” το 1884. Σε ελεύθερη απόδοση από τη καθαρεύουσα, επισημαίνεται ότι: «Δεν γνωρίζουμε φυσικά την αρχή της φοβερής αυτής νόσου, ούτε και κάποιο φάρμακο. Το πιθανότερο είναι ότι μικροοργανισμοί προσβάλλουν πρώτα τα άνω και κάτω άκρα και τα καταστρέφουν επιφέροντας αργό και οδυνηρό θάνατο. Επειδή μάλιστα παρατηρήθηκε ότι οι Τούρκοι προσβάλλονται λιγότερο από αυτήν, θεωρείται ότι η έλλειψη καθαριότητας και η άμετρη κατανάλωση λαδιού, το οποίο αντικαθιστά το κρέας κατά τις μεγάλες νηστείες των Ελλήνων, ευνοούν την έκρηξη και διάδοση της νόσου, που δεν φαίνεται να είναι κληρονομική, αλλά τα παιδιά μολύνονται ταχύτατα από τις μητέρες τους. Κατά την επίσημη απογραφή υπάρχουν στην Κρήτη 1.000 περίπου λεπροί, αλλά σύμφωνα με τις παρατηρήσεις μου υπάρχουν πολύ περισσότεροι, που κρύβονται από τον νόμο με τη βοήθεια των συγγενών τους».

Ο Ναός του Αγίου Ρόκκου (1630) έγινε προστάτης των Χανίων μετά από κάποια επιδημία που έπληξε την πόλη.

DDT* και ελονοσία: ευχή ή κατάρα

Στην έκδοση “Crete: A case study of an underdeveloped area” (3) (Κρήτη: μελέτη μιας υπανάπτυκτης περιοχής), που πραγματοποιήθηκε από το Ίδρυμα Rockefeller κατόπιν πρόσκλησης από την Ελληνική κυβέρνηση, εντοπίζουμε πολλά ενδιαφέροντα στοιχεία για τη διοίκηση, τη γεωργία, την υγεία, την εκπαίδευση, τη διατροφή, την κρητική οικογένεια. Εστιάζοντας το ενδιαφέρον μας στα κεφάλαια που αφορούν την υγεία, διαπιστώνουμε ότι η ευρεία χρήση του εντομοκτόνου DDT θεωρείται σχεδόν πανάκεια για πολλές μολυσματικές ασθένειες, κυρίως βέβαια για την ελονοσία, η οποία ταλαιπωρούσε τον πληθυσμό όχι μόνο στην Κρήτη, αλλά και στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Στην έκδοση αναφέρεται χαρακτηριστικά: «Κρούσματα πανούκλας δεν είχαν καταγραφεί στην Κρήτη τα τελευταία χρόνια, αν και στα λιμάνια εντοπίζονται ποντίκια και ψύλλοι σε αξιοσημείωτους αριθμούς. Το 1947 πραγματοποιήθηκε πρόγραμμα εμβολιασμού για Χολέρα, παρότι δεν υπήρχε κανένα κρούσμα, λόγω της εγγύτητας με την Αίγυπτο, όπου είχε ξεσπάσει επιδημία. Η τελευταία επιδημία δάγκειου πυρετού, είχε εμφανιστεί στην Κρήτη το 1928 με πολύ βαριά κλινικά συμπτώματα. Θεωρείται ότι το 1947 μικρό ποσοστό του πληθυσμού έχει ανοσία στην ασθένεια, ωστόσο οι εκτεταμένοι ψεκάσμοι με DDT για τον περιορισμό της ελονοσίας, πιστεύεται ότι θέτουν έναν αποτελεσματικό φραγμό στην επανεμφάνιση της νόσου ενώ παράλληλα προστατεύουν από την εμφάνιση του κίτρινου πυρετού».

Σύμφωνα με την έρευνα, «ο πληθυσμός και οι αρχές της Κρήτης ήταν θετικοί με τα μέτρα για την καταπολέμηση της ελονοσίας, ωστόσο κάποιοι γιατροί ήταν αντίθετοι με τους ψεκασμούς λόγω της πιθανής μείωσης των ασθενών τους.

Επίσης, ένας αγρότης διαμαρτυρήθηκε γιατί η γυναίκα του ήταν γκρινιέρα και εμφάνιζε υποτροπιάζουσα ελονοσία 2-3 φορές το χρόνο, θεωρούσε λοιπόν ότι έτσι την τιμωρούσε ο θεός για την γκρινιρία της και δεν ήθελε να το ξεπεράσει!».

Έλληνες πιλότοι του 1ου Σμήνους των Stearman της UNRRRA στο αεροδρόμιο της Ελευσίνας το 1946. (United Nations Relief and Rehabilitation Administration, UNRRRA Country Missions Photographs).

Πηγές:

1. “Λαϊκές τελετουργίες στην Κρήτη”, Νίκος Ψιλάκης, Ηράκλειο 2005.
2. “Η Αλίβεκτος Νέα Χώρα”, Δήμος Χανίων, Χανιά 2012
3. “Crete: A case study of an underdeveloped area”, Leland G. Allbaugh, Princeton University Press, 1953
4. “Η εισαγωγή του DDT (Dichloro-Diphenyl-Trichloroethane, δίκλωρο-διφαινύλο-τριχλωροαιθάνιο) στον ελληνικό ανθελαιοσσιακό αγώνα κατά την περίοδο 1945-1949” Κων/νος Τσιάμης, Γεωργία Βρυώνη, Καλλιόπη Θεοδωρίδου, Αθανάσιος Τσακρής - Εργαστήριο Μικροβιολογίας, Ιατρική Σχολή, Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Έφη Πουλάκου-Ρεμπελάκου - Εργαστήριο Ιστορίας της Ιατρικής, Ιατρική Σχολή, Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
5. “Η προσωποποίηση ασθενειών: Φόβος, πανικός και αντιμετώπισή τους”, Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμπλάκη, Διευθύντρια του Κέντρου Ερεύννης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, “Αρχαιολογία και Τέχνες” τχ. 104.

*Σήμερα βέβαια γνωρίζουμε ότι το DDT είναι μια κλωριούχος ένωση ισχυρά τοξική, που χρησιμοποιήθηκε ως εντομοκτόνο για την καταπολέμηση των κουνουπιών στις ελώδεις περιοχές για περιορισμό της μετάδοσης της ελονοσίας. Στην Ελλάδα η συστηματική χρήση του DDT άρχισε από το 1945-46 χάρη στη βοήθεια του Οργανισμού Περίθαλψης και Αποκατάστασης των Ηνωμένων Εθνών (UNRRA). Ψεκάσμοι γίνονταν από την 404 Επιδημιολογική Μονάδα του Αμερικανικού Ναυτικού αλλά και από εδάφους. Από τα πρώτα χρόνια των ψεκασμών μειώθηκε εντυπωσιακά η ελονοσία στην Ελλάδα, η οποία ήταν πάντοτε ενδημική. Ιδίως στην Κρήτη, έως το 1946 είχε ψεκάσθει το 98% του νησιού (4). Από το 1948 άρχισαν να ακούγονται από την Ελλάδα κάποιες φωνές ενάντια στους μαζικούς ψεκασμούς και υπέρ κάποιων λιγότερο επιθετικών πρακτικών, όπως η επιδημιολογική επιτήρηση και οι αποξηράνσεις. Οι μελλοντικές συνέπειες της μαζικής χρήσης του DDT έγιναν εμφανείς στην Ελλάδα το 1951, όπου διαπιστώθηκε η αντοχή του κουνουπιού Anopheles sacharovi στο εντομοκτόνο. Παράλληλα, άρχισε να διαπιστώνεται η τοξικότητα του εντομοκτόνου.

Οι πρώτες ενδείξεις εμφανίσθηκαν στη δεκαετία του 1950 με τον θάνατο ψαριών σε λίμνες και ποτάμια αλλά και μορφολογικές ανωμαλίες στα αυγά των αρπακτικών πτηνών. Τη δεκαετία του 1960 αρχίζει η μαζική ευαισθητοποίηση του κόσμου, σηματοδοτώντας την έναρξη του οικολογικού κινήματος που τελικά οδήγησε στην απαγόρευση του εντομοκτόνου. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρά τις υποψίες, το DDT ουδέποτε συσχετίσθηκε επιδημιολογικά με νεοπλάσματα στους ανθρώπους και έως σήμερα θεωρείται ως «πιθανό» καρκινογόνο.

Επιμέλεια:
ΣΑΚΗΣ ΚΟΥΒΑΤΣΟΣ
info@herb.gr

Ο νέος κορωνοϊός SARS-CoV-2 είναι η πανδημία που πλήττει τον πλανήτη μας σήμερα. Η ταχεία μετάδοσή του, απειλεί την υγεία όλων των ανθρώπων με καταστροφικές συνέπειες παράλληλα σε οικονομικό επίπεδο. Θεωρείται βέβαιο ότι ακόμη και αν ξεπεραστεί ο κίνδυνος αυτός, η ανθρωπότητα θα έχει περάσει σε μία νέα εποχή. Αυτό άλλωστε έχει δείξει και η ιστορία της ανθρωπότητας μετά από αντίστοιχες πανδημίες.

Πανδημίες και Βότανα

Η πρώτη πανδημία καταγράφηκε το 430 π.Χ, κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, στην πόλη – κράτος των Αθηνών, προκαλώντας τον θάνατο ενός μεγάλου ποσοστού των κατοίκων, μεταξύ των οποίων και ο Περικλής. Η εν λόγω πανδημία ονομάστηκε «Λοιμός των Αθηνών» ή «Σύνδρομο του Θουκυδίδη» και αντιμετωπίστηκε με τη συνεισφορά του Ιπποκράτη, ο οποίος βρισκόταν στην πόλη εκείνο το διάστημα.

Η επόμενη ήταν η πανώλη του Ιουστινιανού (543 μ.Χ). Η επιδημία, που έμεινε στην ιστορία ως η «Πανώλη του Ιουστινιανού» ξεκίνησε το 543 π.Χ. εκτιμάται ότι ήταν υπεύθυνη για τον θάνατο 30 έως και 50 εκατομμυρίων ανθρώπων, κοντά στο 50% του πληθυσμού της Γης κατά εκείνη την εποχή. Η πανδημία της πανώλης επί Ιουστινιανού ζημίωσε σημαντικά το εμπόριο της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, ενώ έδωσε τη δυνατότητα σε άλλους πολιτισμούς να επανακτήσουν Βυζαντινές περιοχές στη Μέση Ανατολή, τη Βόρεια Αφρική και σε τμήματα της Ασίας.

Ανάμεσα στο 1348 και το 1353 ξέσπασε η πανώλη που πήρε τον τίτλο «Μαύρος Θάνατος», από την οποία έχασαν τις ζωές τους περίπου 25 εκατομμύρια άνθρωποι μόνο στην Ευρώπη. Μαζί με την Ασία, εκτιμάται ότι οι νεκροί ανήλθαν τελικά ανάμεσα σε 100 και 200 εκατομμύρια.

Η ευλογία άρχισε να κάνει την εμφάνισή της στην Ευρώπη κατά τον Μεσαίωνα, όμως εδραιώθηκε όταν αυξήθηκε ο πληθυσμός κατά την εποχή των Σταυροφοριών. Από ιστορικά στοιχεία προκύπτει ότι τον 15ο αιώνα το ποσοστό θνησιμότητας έφτανε το 30%. Στην Ευρώπη η ευλογία παρέμεινε η κύρια αιτία θανάτου και τον 18ο αιώνα, σκοτώνοντας κατ' εκτίμηση 400.000 Ευρωπαίους τον χρόνο.

Χολέρα (1817 - 1823). Η πρώτη πανδημία χολέρας ξεκίνησε από τον Ινδία και εξαπλώθηκε σε πολλές γειτονικές περιοχές. Ήταν η πρώτη από τις επτά μεγάλες πανδημίες χολέρας που μέχρι σήμερα έχουν στερήσει τις ζωές σε εκατομμύρια ανθρώπους.

Η Ισπανική Γρίπη (1918). Η Ισπανική Γρίπη ήταν μια πανδημία που ξεκίνησε το 1918, κατά την οποία προσβλήθηκαν από τον ιό 500 εκατ. άνθρωποι, ενώ έχασαν τις ζωές τους πάνω από 50 εκατ. άνθρωποι σε όλο τον κόσμο.

Η γρίπη του Χονγκ Κονγκ (1968). Ακριβώς πενήντα χρόνια μετά την Ισπανική πανδημία, «γεννήθηκε» ένας νέος ιός γρίπης, ο H3N2. Οι απώλειες της γρίπης του Χονγκ Κονγκ σε ανθρώπινες ζωές υπολογίζονται στο ένα εκατομμύριο. Η ιός της γρίπης του

Χονγκ Κονγκ θεωρείται ως ένας από τους πιο μεταδοτικούς καθώς το 1968, σε διάστημα δυο εβδομάδων, προσέβαλε 500.000 ανθρώπους.

HIV/AIDS (1981-σήμερα). Οι πρώτες περιπτώσεις του HIV/AIDS καταγράφηκαν το 1981, όμως η νόσος εξακολουθεί και σήμερα να προκαλεί απώλειες ζωών. Από το 1981, 75 εκατ. άνθρωποι ήταν φορείς του HIV και περίπου 32 εκατ. έχασαν τις ζωές τους.

SARS (2002-2003). Το SARS (Σοβαρό Οξύ Αναπνευστικό Σύνδρομο) είναι μια ασθένεια που προκαλείται από έναν από τους επτά κορωνοϊούς που επηρεάζουν τους ανθρώπους. Η επιδημία

ήταν ανθρώπων ηλικίας κάτω των 65 ετών (τυπικά το 70% με 90% των θανάτων από γρίπη αφορά άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών).

Έμπολα (2014 - 2016). Ο ιός Έμπολα -που πήρε το όνομά του από έναν ποταμό κοντά στο σημείο που καταγράφηκε το πρώτο κρούσμα- είχε περιορισμένο πεδίο συγκριτικά με άλλες πανδημίες της σύγχρονης εποχής. Ήταν όμως εξαιρετικά θανατηφόρος. Ξεκίνησε από ένα μικρό χωριό στη Γουινέα το 2014 και εξαπλώθηκε σε γειτονικές χώρες της Δυτικής Αφρικής. Ο ιός σκότωσε 11.325 ανθρώπους από τους 28.600 που προσβλήθηκαν από αυτόν.

Η ιστορία έχει δείξει ότι οι πανδημίες κάθε φορά που εκδηλώθηκαν άλλαξαν την ανθρωπότητα σε όλα τα επίπεδα. Ο νέος κίνδυνος που μας απειλεί δεν θα εξαφανίσει το ανθρώπινο είδος. Θα το αλλάξει όμως και αυτό φαίνεται καθημερινά με τις αλλαγές που βλέπουμε να έρχονται στις εργασιακές σχέσεις, στον κίνδυνο της κατάρρευσης του συστήματος υγείας, στην εξάλειψη των ατομικών δικαιωμάτων λόγω της πανδημίας, στην αύξηση του χρέους των λαών λόγω της οικονομικής καταστροφής. Αυτό που προέχει σήμερα, είναι αναγκαία η στήριξη του συστήματος υγείας και η εξασφάλιση επιβίωσης των οικογενειών σε οριζόντιο επίπεδο. Η αστυνόμευση των μέτρων με την κατάργηση των προσωπικών δικαιωμάτων αξιοποιώντας την σύγχρονη τεχνολογία αποτελεί «χρυσή ευκαιρία» για όσους επιθυμούν ένα κόσμο που θα επιτρεφτεί από τον «μεγάλο αδελφό». Η χειραγώγηση των ανθρώπων δεν θα λύσει όμως το πρόβλημα. Μόνη λύση είναι η ενδυνάμωση του ανθρώπινου πληθυσμού μέσω της ενημέρωσης και η παγκόσμια συνεργασία. Η πανδημία αν οδηγήσει σε μια δικτατορία που θα ελέγχεται από το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα, θα επιφέρει πολλαπλάσια θύματα.

Για να αντιμετωπιστεί λοιπόν η κρίση αυτή, απαιτείται μια πλατιά ενημέρωση που θα ενδυναμώσει τον πληθυσμό για να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο με επιτυχία.

Τα βότανα βοήθησαν στο παρελθόν την ανθρωπότητα να αντιμετωπίσει αντίστοιχες πανδημίες. Άλλωστε στο παρελθόν δεν υπήρχε η σημερινή εξέλιξη της ιατρικής επιστήμης. Σήμερα η αξιοποίηση της σύγχρονης ιατρικής σε συνδυασμό με την γνώση του παρελθόντος μπορούν να δώσουν την λύση.

Ο καθένας μας μπορεί να βοηθήσει τόσο στην διατήρηση της υγείας του, όσο και στη μείωση της διασποράς αν είναι ενημερωμένος.

ξεκίνησε από την επαρχία Γκουαντόνγκ στην Κίνα και εξελίχθηκε σύντομα σε παγκόσμια πανδημία, «αγγίζοντας» 26 χώρες.

Από το SARS προσβλήθηκαν πάνω από 8.000 άνθρωποι, ενώ έχασαν τις ζωές τους 774 -ένα πολύ μεγάλο ποσοστό. Ο κορωνοϊός του SARS είναι κατά 86,9% όμοιος με τον νέο κορωνοϊό (SARS-CoV-2) σε ό,τι αφορά το γενετικό του προφίλ.

Η Γρίπη των χοίρων ή H1N1 (2009 - 2010) Το 2009 παρατηρήθηκε μια νέα μορφή γρίπης, που έμελε να προσβάλει 60,8 εκατομμύρια ανθρώπους στις ΗΠΑ και να προκαλέσει, παγκοσμίως, εκατοντάδες χιλιάδες θανάτους (έως και άνω των 500.000 σύμφωνα με κάποιες αναφορές). Ο H1N1 του 2009 ονομάστηκε «Γρίπη των χοίρων» καθώς ξεκίνησε από γουρουνία που είχαν επαφή με ανθρώπους. Ο ιός ήταν διαφορετικός από τα συνήθη ξεσπάσματα γρίπης καθώς το 80% των θανάτων

Πώς μεταδίδεται ο κορωνοϊός;

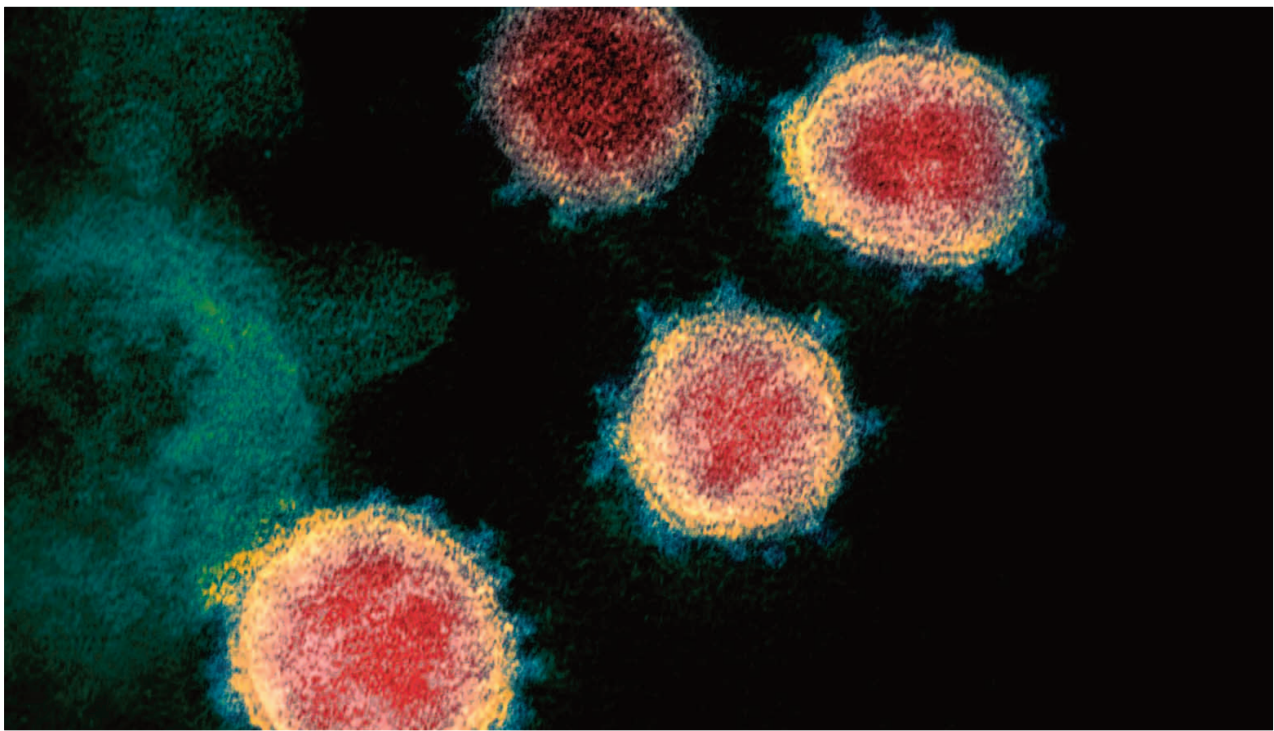
Το νέο στέλεχος κορωνοϊού, εξαπλώνεται από άνθρωπό σε άνθρωπο με τα σταγονίδια από τον βήχα ή το φτέρνισμα και τα συμπτώματα εμφανίζονται συνήθως εντός 2-5 ημερών (μέγιστο χρονικό διάστημα 14 ημέρες) από τη μόλυνση. Σύμφωνα με υπολογισμούς του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, ο κάθε ασθενής κολλάει 1,4 – 2,5 άλλα άτομα (συγκριτικά στην εποχική γρίπη κάθε ασθενής κολλάει κατά μέσο όρο 1,3 άλλα άτομα). Τα συμπτώματα λοίμωξης στα περιστατικά που χρειάστηκαν νοσηλεία περιλαμβάνουν κυρίως πυρετό, βήχα και αναπνευστική δυσχέρεια.

Το ανοσοποιητικό μας σύστημα

Από την στιγμή που κάποιος κολλήσει τον ιό ο κρίσιμος παράγοντας που καθορίζει την βαρύτητα της ασθένειας είναι η αντίσταση του οργανισμού. Η κατάσταση δηλαδή στην οποία βρίσκεται το ανοσοποιητικό του σύστημα. Κανένας ιός της γρίπης δεν μπορεί να καταβάλει εύκολα ένα υγιές ανοσοποιητικό σύστημα γιατί αυτό δεν επιτρέπει στους ιούς να παρακάμψουν τις άμυνες του ατόμου. Σας προτείνω λοιπόν σε κάθε περίπτωση να θωρακίσετε τον οργανισμό σας ενόψει της νέας απειλής δυναμώνοντας το ανοσοποιητικό σας σύστημα με σωστή διατροφή και βότανα που δρουν προς αυτή την κατεύθυνση.

Η σωστή διατροφή

Η σωστή φυσική διατροφή μπορεί να αποτελέσει το αποτελεσματικότερο όπλο ενάντια στα βλαπτικά αποτελέσματα της γρίπης, γιατί μας ενισχύει με πολλαπλά μικροθρεπτικά στοιχεία (λουτεΐνη, λυκοπένη, βιοφλαβονοειδή, ριβοφλαβίνη, ψευδάργυρο, σελήνιο και πολλά άλλα), που έχουν ανοσορρυθμιστικές λειτουργίες. Τα μικροθρεπτικά στοιχεία διαθέτουν επίσης αντιοξειδωτικές ιδιότητες οι οποίες όχι μόνο ρυθμίζουν και ομαλοποιούν τις ανοσοποιητικές λειτουργίες του ατόμου αλλά μεταβάλλουν και αποδυναμώνουν το γονιδίωμα των μικροβίων με αποτέλεσμα τα συμπτώματα της ίωσης να είναι ελαφρότερα. Στις αναπτυγμένες χώρες έχουμε ξεχάσει τι σημαίνει σωστή διατροφή. Λιγότερο από το 5% των συνολικών θερμίδων που λαμβάνουμε προέρχονται από φρέσκα φρούτα, λαχανικά, σπόρους και ξηρούς καρπούς. Και όμως αυτές οι τροφές είναι πλούσιες σε μικροθρεπτικά στοιχεία που όπως προανέφερα χρειαζόμαστε για να βελτιώνουμε το ανοσοποιητικό μας σύστημα.

Τι πρέπει να κάνουμε για να έχουμε ένα ισχυρό ανοσοποιητικό σύστημα;

Κατ’ αρχάς πρέπει να τρώμε θρεπτικές τροφές πλούσιες σε μικροθρεπτικά στοιχεία. Αυτό σημαίνει πως πρέπει να τρώμε τουλάχιστον 4 φρούτα την ημέρα, 3 με 4 μικρομερίδες λαχανικών, τα μισά εκ των οποίων να είναι πράσινα, μία χούφτα ωμών, ανάλατους ξηρούς καρπούς και σπόρους.

Η βιταμίνη D βοηθά στην πρόληψη όλων των λοιμώξεων και της γρίπης. Υπάρχει σε αφθονία στο μωρουνέλαιο και σε ψάρια όπως σαρδέλα, τόνο, σολομό, σκουμπρί και ρέγκα. Η έκθεση στον ήλιο για 5-10 λεπτά την ημέρα βοηθά στην ομαλοποίηση των επιπέδων της βιταμίνης D στο σώμα μας.

Να αποφεύγουμε τα γλυκά να κοιμόμαστε επαρκώς και να ασκούμε το σώμα μας ήπια (πεζοπορία και κίνηση).

Το σκόρδο μπορεί να μυρίζει ενοχλητικά, αλλά λειτουργεί ως ευρέως φάσματος αντιβιοτικό ενάντια σε μικρόβια και ιούς.

Να προσέχουμε επίσης με τη χρήση των αντιβιοτικών. Τα παίρνουμε μόνο όταν μας τα προτείνουν οι γιατροί μας. Η συχνή χρήση αντιβιοτικών ελαττώνει τις ανοσοποιητικές αμυντικές λειτουργίες με την πάροδο του χρόνου και μας καθιστούν επιδεκτικότερους σε σοβαρές λοιμώξεις στο μέλλον.

Τα βότανα στις ιώσεις

Τα βότανα μπορούν να μας βοηθήσουν τόσο στην πρόληψη, όσο και στην ανακούφιση από τα συμπτώματα.

Υπάρχουν βότανα που ενισχύουν τη δράση του ανοσοποιητικού

μας συστήματος ενώ παράλληλα έχουν αντιμικροβιακή και αντι-ϊκή δράση.

Τέτοια βότανα είναι η Εχινάκεια, η Υδρασίδα, το Μύρρο, η Βαπτίσια και το Σκόρδο. Μπορούμε να τα βρούμε σε αφέψημα ή σε βάμμα.

Αν αρρωστήσουμε και αναπτύξουμε πυρετό μπορούμε να τον αντιμετωπίσουμε με βότανα που βοηθούν σημαντικά όπως ο Σαμπούκος, το Καγιέν, η Αχιλλέα και το Ευπατόριο το διατρητόφυλλο.

Για τον καθαρισμό του λεμφικού συστήματος που απαιτείται αν προσβληθούμε από λοιμογόνους παράγοντες χρήσιμα βότανα είναι το Γάλιο, το Σκόρδο και η Καλέντουλα.

Τον βήχα, μας τον «κόβει» το Βήχιο, η Αγγελική, η Ασκληπιάδα, το Βερμπάσκο, το Γλυκάνισο και η Γλυκόριζα, ενώ σε προβλήματα βρογχίτιδας ή προσβολής των πνευμόνων βοηθούν η Αγγελική, η Ινούλα, το Μαρρούβιο, το Τουσιλάγκο και η Λομπέλια.

Είναι σημαντικό αν εκδηλώσουμε συμπτώματα της νόσου, η χρήση των βοτάνων να γίνεται με την καθοδήγηση ειδικού. Δεν μπορούμε να το κάνουμε μόνοι μας.

Το πρώτο βήμα λοιπόν σε περίπτωση που αντιληφθούμε ότι έχουμε κάποια συμπτώματα ανησυχητικά είναι να έρθουμε σε επαφή με τον γιατρό μας και να ακολουθήσουμε τις οδηγίες του.

Το καλύτερο βέβαια είναι το να παραμείνουμε υγιείς σε κάθε περίπτωση. Και για να γίνει αυτό οφείλουμε να ακολουθούμε τις οδηγίες που μας έχουν δοθεί για την μείωση της διασποράς του ιού και την προστασία των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού. Μένουμε σπίτι. Είναι μία μάχη σε παγκόσμιο επίπεδο, όπου ο άνθρωπος καλείται να διατηρήσει την υγεία του και τις ανθρώπινες αξίες. Θα νικήσουμε...

Σταγόνες Χανιώτικης Ιστορίας

ΑΓΗΣΙΛΑΟΣ Κ. ΑΛΙΓΙΖΑΚΗΣ*

“ΟΚΤΑΒΑ”

Μια μεγάλη «Σταγόνα Χανιώτικης Ιστορίας» είναι και το αγαπημένο χανιώτικο συγκρότημα της «ΟΚΤΑΒΑΣ» (Ομάδα Καταλυτικής Τέχνης Απροσδιόριστου Βιοποριστικού Αποτελέσματος), που το 2020 κλείνει τα τριακοστά του γενέθλια. Η γέννηση έγινε το 1990 και η... «φάτνη» ήταν ένα ξεχασμένο παλιό βυρσοδεφείο στη Χαλέπα, το οποίο, όπως είναι γνωστό, ονομάστηκε «Κρα-Κρα».

Οι μεσήλικες πλέον Χανιώτες -και όχι μόνο αυτοί- θα θυμούνται το παλιό μαγαζί με την τεράστια αίθουσα, η οποία είχε ξύλινη σκεπή, πέτρινους τοίχους και ξύλινα πατώματα, σύνθεση από μεγάλες καφέ τάβλες. Τότε υπήρχαν δυο μεγάλοι καθρέπτες στους τοίχους, ενώ ο

χώρος ήταν ανισοϋψής, χωρισμένος σε δυο επίπεδα, ένα υπερυψωμένο με ξύλινη κουपाστή γύρω-γύρω στο οποίο υπήρχαν μερικά μεγάλα τραπέζια και την πλατεία με τα πολλά μικρά τραπέζια. Ο κόσμος κάπνιζε, μιλούσε, γελούσε, ενώ τα γκαρσόνια κινούνταν αδιάκοπα ανάμεσα στα τραπέζια με τους δίσκους γεμάτους από ποτήρια κρασί, μπουκάλια ούισκι, μπύρες και ξηρούς καρπούς. Οι γυναίκες ήταν ντυμένες σύμφωνα με τη μόδα των 90's, δηλαδή τζιν παντελόνια, απλές φούστες και πουλόβερ χωρίς έντονο βάψιμο στο πρόσωπο, ενώ οι άντρες που ήταν νέοι στην ηλικία φορούσαν τζιν παντελόνι, πουκάμισο με ή χωρίς μαύρο γιλέκο. Όσοι ήταν μεγαλύτεροι φορούσαν σπορ σακάκι με υφασμάτινο παντελόνι. Η εύθυμη θορυβώδης ατμόσφαιρα ξαφνικά σούχαζε,

καθώς άνοιγαν τα φώτα στην πίστα. Η ορχήστρα του “Κρα-Κρα”, την οποία αποτελούσαν δυο τραγουδίστριες, ένας ντραμίστας, δυο μπουζούκια, μια κιθάρα και ο μπασίστας σκόρπιζε τις πρώτες γλυκές νότες, οι οποίες ταξίδεψαν στη γεμάτη καπνό αίθουσα. Ταυτόχρονα, πίσω και πάνω από τη μπάντα σε μια μεγάλη οθόνη προβάλλονταν μαυρόασπρες εικόνες από ταινίες του παλιού ελληνικού σινεμά. Οι μελωδίες παλιών ελληνικών λαϊκών τραγουδιών και τα έντεχνα τραγούδια σε συνδυασμό με τις εικόνες αλλοτινών καιρών μαγνήτιζαν το βλέμμα και τη σκέψη των θαμώνων που έπιναν αργά το ποτό τους απολαμβάνοντας το αρμονικό συνταίριασμα ήχου και εικόνας, ενώ ταυτόχρονα συνειδητοποιούσαν ότι αυτή η εικόνα τους θύμιζε τον βουβό κινηματογράφο με την ορχήστρα του.

Σε λίγο το ρεφραίν, «Ουσίες, ουσίες κι οινοπνεύματα...», έδινε το σύνθημα για χορό. Στο γρήγορο χασαποσέρβικο όλοι γίνονταν μαλλιά-κουβάρια στην πίστα, γέλια, φωνές με τα χέρια στους ώμους μια αγκαλιά και τα πόδια να τινάζονται πίσω, μπροστά και στο πλάι. Ακολουθούσαν τα ζέιμπέκικα και μετά τα τσιφτετέλια.

Εκτός από την παρουσία στην πίστα, η “ΟΚΤΑΒΑ” τη δεκαετία του 2000 έκανε εκλεκτές συνεργασίες με τον Μπτροπάνο και τη Βιτάλη, καθώς και τρεις δίσκους ενώ συμμετείχε με

σάουντρακ σε δυο ταινίες μικρού μήκους του γνωστού σκηνοθέτη Θωδωρή Παπαδουλάκη. Το 2019 την απολαύσαμε στο “Βυρσοδεφείο”, στον ίδιο χώρο από τον οποίο ξεκίνησε. Η φετινή απουσία της τονίζει ακόμα περισσότερο την αξία της και τη μοναδικότητά της στη ψυχαγωγία μας και τον μουσικό μας πολιτισμό.

*Ο κ. Αγησίλαος Κ. Αλιγιζάκης είναι ιατρός ορθοπαιδικός, πολιτισμολόγος

Οι ιατρικές πρακτικές συνοδεύουν τον άνθρωπο από τη στιγμή που έκανε τα πρώτα του βήματα στη γη. Ο δρόμος που ακολούθησε η ιατρική στο πέρασμα του χρόνου, είναι γεμάτος από εκπληκτικές ιστορίες αυτοσχεδιασμού, άγνοιας, απάτης, πάθους ή και λάθους.

ΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΓΙΑΝΝΗΣ
M.Sc.

Ιστορία της Ιατρικής: Ένα απίθανο ταξίδι στον χρόνο

μέρος 1750

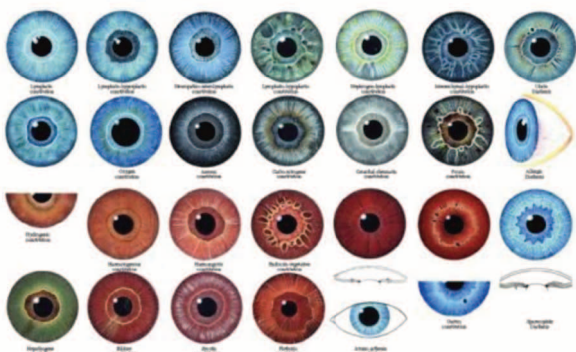
Ασθενοφόρο στην Τενερίφη της Ισπανίας του 1936.

Φωτογραφία της περιόδου 1860-1890 από το διάσημο φωτογράφο της εποχής Frank Gleason, που απεικονίζει γυναίκα με ανωμαλίες στα χέρια και εξαιρετικά χαμηλό ύψος (Κονέκτικατ, ΗΠΑ).

IRISDIAGNOSIS

Iris Constitutional Types

Η Mademoiselle Gabrielle γεννήθηκε στη Basle της Ελβετίας το 1884 χωρίς πόδια και έγινε γνωστή ως "Η ζωντανή μισή-κυρία". Εδινε παραστάσεις κυρίως στην Αμερική και απέκτησε μεγάλη περιουσία. Παντρεύτηκε δύο φορές και κανένας δεν έμαθε ποτέ τον τόπο και το χρόνο του θανάτου της.

Το σκεύασμα "Peruna" κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το 1885 από την εταιρεία Hartman στην Πενσυλβάνια των ΗΠΑ, η οποία έφτασε να κερδίζει από αυτό πάνω από 100.000 δολάρια την ημέρα. Χορηγούνταν για προβλήματα στο κεφάλι, το λαιμό, τους πνεύμονες, το στομάχι, τους νεφρούς, την ουροδόχο κύστη κ.ά.

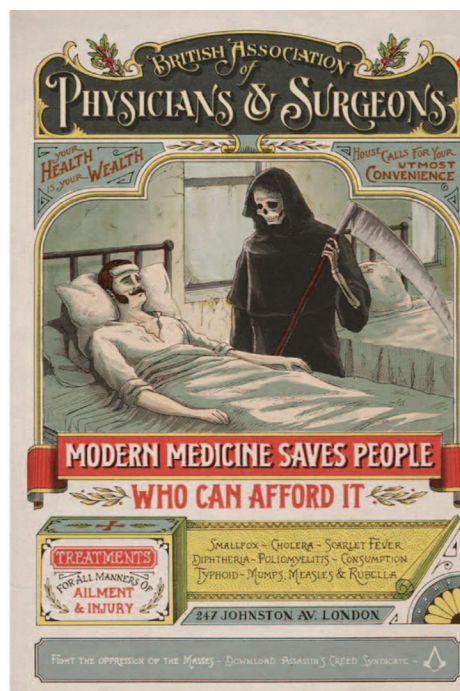
Πίνακας που απεικονίζει τύπους της ίριδας των ματιών, η οποία, σύμφωνα με την ιριδολογία, εκτιμά τη λειτουργικότητα των οργανικών συστημάτων και δίνει χρήσιμες πληροφορίες για την πρόληψη της υγείας του ανθρώπου, μέσω της ιριδοσκόπησης (φωτογράφιση ίριδας με ειδική κάμερα).

Ρωσίδα νοσοκόμα ενώ φροντίζει τραυματισμένο στρατιώτη, από τη συλλογή φωτογραφιών "Pictures of Nursing: The Zwerdling Postcard Collection" (1915).

Η Sylvia Hardy από το Μέιν των ΗΠΑ (1824-1888), είχε ύψος γύρω στα 2,40 μ. εμφανιζόταν στο τσίρκο P.T. Barnum στα μέσα του 19ου αιώνα και στις εφημερίδες της εποχής περιγραφόταν ως «ιδιόμορφη, αξιοσημείωτη, εντυπωσιακή, έκτακτη, γιγαντιαίων διαστάσεων, θαύμα της φύσης»...

«Βρετανική Ένωση Γιατρών και Χειρουργών: Η μοντέρνα ιατρική σώζει ζωές». Διαφήμιση, στα τέλη του 19ου αιώνα, που προσπαθεί να αποτρέψει τους Βρετανούς από επισκέψεις σε κομπογιαννίτες μη ιατρούς, που αφθονούσαν εκείνη την εποχή...